

Nygård – ett herresäte med gamla anor för tidningen Trollhättan av G. Lundén

Artikel i Tidningen Trollhättan 23 december 1938

Nygård år 1927, bild av Gustaf Ewald. Bildkälla: DigitaltMuseum.

Trollhättan mars 2018
Annika Hjortkap

Den sjätte februari 1551 sammanträdde på Forstena arvingarna till avlidne lagmannen Torsten Brunson i och för arvskifte och beslöts härvid att Forstena skulle delas mellan två av Brunsons söner Lindorm och Göran på så sätt att den förstnämnde tillerkändes själva huvudgården, medan Göran fick åt sig upplåtet ladugården i Forstena ävensom Hede, Bredegården, Garpegården och Sänna eller Sända. "Omkring 1563", heter det vidare i en gammal handling, "vart Sänna alldeles kasserat samt något mera av andra hemman, och där närmare Skogen nordom till blev detta säteri uppbyggt och kallat Nygård".

Nygårds historia börjar sålunda med år 1551, då vissa delar av det urgamla och vidsträckta Forstena avsöndrades för att bilda en ny gård.

Göran Torstensson, Nygårds förste ägare, var en för sin tid betrodd och betydande man. På 1560-talet nämnes han som ryttmästare vid Västgöta ryttare och 1576-1584 var han fogde över Dal.

År 1560 beseglade han adelns försäkran om godkännande av Gustaf Vasas testamente och påföljande år undertecknade han adelns trohetsförsäkran till Erik XIV. Sju år senare uppsäger han emellertid jämte svågern Bengt Svenske till Rånnum konungen tro och lydnad "för det han oss så okristligen regerat haver" och strax därefter avge de bägge herrarna sin trohetsförsäkran till konung Johan. År 1590 undertecknade Torstensson aktstycket om arvföreningen samt adelns svar på de viktigaste ärenden, som k. m:t genom hertig Karl låtit framställa, men vill det dock synas, som om han strax härefter avlidit, enär han ej vidare förekommer i handlingarna.

Som ridderskapets och adelns vittnen på ständernas förklaring med avseende på de för stämplingar mot kungahuset anklagade herrarna teckna sig Göran Torstenssons söner, Brun och Gudmund Göransson, förenämnda år till Nygård. Brun Göransson var under 1590-talet fogde över Väne, Flundre, Ale och Vättle härader och bägge fungerade vid samma tid som bisittare i rådhusrätten i Nya Lödöse.

Säkerligen ha de båda bröderna, åtminstone för någon tid, varit gemensamma ägare av Nygård. Redan 1574 ävensom i ett flertal

handlingar från 1590-talet skriver sig dock Brun Göransson till Säter i Örs socken, vilken gård han även synes ha bebott. År 1603 omtalas adelsmannen Per eller Peder Kafle som ägare till Säter och 1609 skrives han till Nygård.

Två år senare ingår Kafle äktenskap med Göran Torstenssons dotter Carin Göransdotter vars mor var Elin Gudmundsdotter, bonddotter från Börsle. Genom detta sitt gifte blev Per Kafle nu herre till Nygård. Brun och Gudmund voro vid denna tid sannolikt avlidna.

I likhet med övriga gårdar på tunhemsslätten, stora som små, brändes och skövlades även Nygård av Kristian IV, då denne år 1612 med sina 25 000 man drog från Gullberg till Brätte. Detta blev ett hårt slag för Peder Kafle, som med dryga kostnader åter nödgades sätta gården med dess byggnader i stånd. Sex år senare fick han icke förty betala en stor gård till Älvsborgs lösen.

Per Kafle dog 1645 och blev begravnen i Tunhems kyrka. Gravstenen, avbildande honom med svärd och pansarutrustning, flyttades på sin tid från den förfallna graven och uppsattes på kyrkans innervägg. Samma placering har även beretts Carin Göransdotters gravhäll, vilken vid senaste kyrkorestaureringen återfanns i kyrkans torngolv.

Arvtagare till Nygård efter Peder Kafle blev sonen, löjtnant Göran Kafle. Om denne veta vi föga mer än att han var gift med Märta Soop, dotter av riksrådet och ståthållaren Hans Åkesson Soop samt att han avled barnlös 1661. Han fick sin grav å Tunhems kyrkogårds östra sida och hans med ättvapnet ornerade gravsten påträffades 1923 i prästgårdens källarmur.

Göran Kafle gav Nygård i morgongåva åt sin fru, vilken enligt inskriptionen å gravstenen avled år 1666. Ännu i 1680 års jordebok står dock Nygård angivet som Märta Soops säteri.

Genom en lagligen avfattad handling hade fru Märta år 1662 förordnat att Nygård efter hennes död skulle som morgongåva tillfalla hennes brorsons dotter, den unga Anna Soop på Onsjö, dotter av Erik Soop, vilken 1644-1648 var landshövding över Uleåborgs län. År 1673 ingick Anna Soop äktenskap med sedermera kaptenen Erik Ulfsparre, vilken hädanefter omtalas till Nygård.

Erik Ulfsparre levde till 1719. Av hans fem söner, samtliga militärer, följde Måns som löjtnant Karl XII i det kurländska fälttåget och dog 29-årig 1704 av blessyrer från drabbningen vid Bautske och Hans deltog som kapten vid Västgöta femmänningsinfanteriregemente i bland annat slaget vid Hälsingborg 1710, där han så svårt sårades i ena ögat att han för framtiden blev nästan blind. Yngsta sonen Erik, ryttmästare vid Adelsfanan, synes emellertid ensam ha ärvt Nygård. Han avled 1729 och påföljande år anges sätesgården till en tredjedel tillhöra förutnämnde Hans Ulfsparre, medan två tredjedelar innehades av hovjunkaren välborne J. G Linderoth.

År 1737 säljer den sistnämnde Nygårds säteri jämte underlydande Västanå, Hede med mera till ryttmästaren vid livregementet till häst Johan Magnus Svinhufvud. Denne synes ha haft mindre god ekonomi, enär han strax före sin död 1754 nödgades pantsätta Nygård till rådmannen i Vänersborg J. F. Neuman, vilken fyra år senare vid offentlig auktion även inköpte säteriet för 20 500 daler silvermynt. Gården

innehades då av Johan Magnus son Axel Svinhufvud, kornett vid Bohusläns dragoner. Sju år senare sålde Neumans arvingar egendomen till rådmannen Christian Ludolph och 1775 meddelade grosshandlaren i Göteborg Peter Samuel Bagge att han genom förpantningsavhandling med Ludolph två år tidigare blivit innehavare av Nygård.

*

Bagge var en synnerligen driftig och på flera områden verksam man. Vid Brinkebergskulle drev han ett cement- och klinkerbruk och vid Nygård anlade han ett kalkbruk, till vilket kalken och den för bränningen behövlige skiffern togs ur berget. Redan före Bagges tid synes här dock ha drivits ett kalkbränneri, om än obetydligt, enär Naglum redan år 1771 beslutade att till rappning av kyrkan upphandla kalk från Nygård. Tillverkningen uppgick i början av 1800-talet till cirka 2 000 tunnor årligen och bland sina större kunder räknade bruket under såväl 1700- som 1800-talet Trollhätte slussverk.

År 1778 stod Bagge som svarande i en process väckt av kornetten Svinhufvud, vilken yrkade att mot erläggande av den av honom en gång utlagda köpeskillingen få återköpa Nygård till vilket han ansåg sig hava förmånsrätt. Yrkandet avslogs dock av rätten.

P. S. Bagge avled 1779 och påföljande år sålde arvingarna Nygård jämte kalk- och cementbruket till Bagges måg, konstmästaren Abraham Eurenus, på 1790-talet arbetschef under Nordewall vid Trollhätte kanalbygge. Efter tio års innehav försålde Eurenus i sin tur Nygård jämte Önafors bränneri, Koppegården med mera till majoren Conrad Wilhelm von Döbeln för 11 000 riksdaler specie.

Redan efter ett år (1791) överlät dock von Döbeln säteriet med allt underlydande till P. S. Bagges son brukspatron Peter Bagge, under åren 1793-1800 inflytelserik medlem av Trollhätte kanaldirektion. Denne anlade släktkyrkogården vid Nygård, sedan k. m:t därtill givit sitt tillstånd 1810.

Peter Bagge dog 1819, varefter Nygård förvaltades av sterbhuset till år 1837, då sonen Patrik Bagge, häradshövding samt auditor vid Bohusläns

regemente, blev ensam ägare. Tio år senare försäljer denne egendomen till den kände kanal- och järnvägsbyggaren överste Nils Ericson, vilken 1849 efter egenhändigt uppgjorda ritningar lät ombygga gårdens av Peter Bagge år 1800 uppförda huvudbyggnad. Sin bostad tog han dock här först 1852, då han lämnade Åker, varest han bott under 22 år.

Överste Nils Ericson. Bildkälla: Innovatums bildarkiv.

Vid Nils Ericsons frånfalle 1870 ärvdes Nygård av äldste sonen John Filip, kapten vid Västgöta regemente samt från 1883 till sin död 1895 landshövding över Jämtlands län. Denne sålde 1879 det gamla herresätet till sin sväger brukspatron Arthur Koch, vars son godsägare Richard Koch numera och sedan länge förvaltar det av sterbhuset ännu ägda, anrika Nygård.

Nygård. Bildkälla: DigitaltMuseum.

Som ett komplement till denna tidningsartikel rekommenderas
http://baggebo.nu/?page_id=364.